АВЕРСЭВ

Школьнікам, абітурыентам, навучэнцам

Г. І. Кулеш
Г. К. Ціванова

Рэпетытар па беларускай мове

Марфалогія і правапіс

Для падрыхтоўкі да цэнтралізаванага тэсціравання

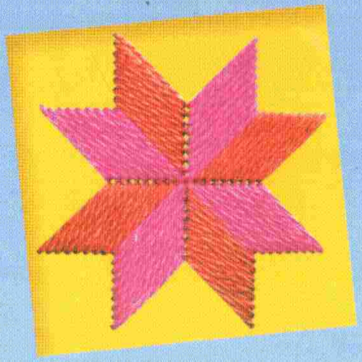

Рэпетытар па беларускай мове

УДК 811.161.3(075.3)
ББК 81.2Беи-922
К90

Серыя заснавана ў 1999 годзе

Рэцэнзент
канд. філал. навук, дац. каф. беларус. мовазнаўства Беларус. дзярж. пед. ун-та імя Максіма Танка ***С. І. Фацеева***

Кулеш, Г. І.
К90 Рэпетытар па беларускай мове : марфалогія і правапіс : для падрыхтоўкі да цэнтралізаванага тэсціравання / Г. І. Кулеш, Г. К. Ціванова. — Мінск : Аверсэв, 2009. — 192 с. — (Школьнікам, абітурыентам, навучэнцам).

ISBN 978-985-509-986-5.

Дапаможнік пабудаваны ў форме заняткаў, кожныя з якіх уключаюць тэарэтычны матэрыял і заданні для яго замацавання. Табліцы з правіламі і значная колькасць прыкладаў будуць спрыяць лепшаму засваенню тэорыі. Праверыць правільнасць выканання заданняў можна з дапамогай адказаў і падказак, змешчаных у дапаможніку.

Адрасуецца старшакласнікам і абітурыентам. Можа быць выкарыстаны настаўнікамі, студэнтамі і ўсімі, хто цікавіцца беларускай мовай.

УДК 811.161.3(075.3)
ББК 81.2Беи-922

Вучэбнае выданне

ШКОЛЬНІКАМ, АБІТУРЫЕНТАМ, НАВУЧЭНЦАМ

Кулеш Ганна Іванаўна
Ціванова Галіна Кузьмінічна

РЭПЕТЫТАР ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Марфалогія і правапіс

Для падрыхтоўкі да цэнтралізаванага тэсціравання

Адказны за выпуск *Дз. Л. Дзямбоўскі*

Падпісана ў друк з гатовых дыяпазітываў 24.08.2009. Фармат 60×84 $^1/_{16}$.
Папера афсетная. Гарнітура «Petersburg». Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 11,16. Ул.-выд. арк. 8,66. Тыраж 3100 экз. Зак. 6453.

Пасведчанне № 08-33-0.294872
аб дзяржаўнай гігіенічнай рэгістрацыі прадукту ад 05.09.2006.

Таварыства з дадатковай адказнасцю «Аверсэв».
ЛИ № 02330/0494066 ад 03.02.2009. Кантактны тэлефон (017) 210-18-98.
E-mail: info@aversev.com; www.aversev.com
Вул. М. Багдановіча, 129а, 220123, Мінск.
Для пісьмаў: а/с 135, 220123, Мінск.

УПП «Віцебская абласная друкарня».
ЛП № 02330/0494165 ад 03.04.2009.
Вул. Шчарбакова-Набярэжная, 4, 210015, Віцебск.

ISBN 978-985-509-986-5

© Кулеш Г. І., Ціванова Г. К., 2009
© Афармленне. ТДА «Аверсэў», 2009

АД АЎТАРАЎ

Гэты дапаможнік адрасаваны старшакласнікам і абітурыентам для лепшага засваення школьнага курса беларускай мовы і падрыхтоўкі да цэнтралізаванага тэсціравання па раздзеле «Марфалогія і правапіс». Вучэбны матэрыял падзелены на тэмы ў адпаведнасці з класіфікацыяй слоў на часціны мовы: назоўнік, прыметнік, лічэбнік, займеннік, дзеяслоў, прыслоўе, службовыя часціны мовы і выклічнік. У межах кожнай тэмы вылучаюцца асобныя заняткі на правілы ўтварэння, змянення, ужывання і напісання асобных граматычных формаў слоў. Аўтары ўлічвалі маўленчую сітуацыю, у якой выхоўваюцца сучасныя школьнікі, і таму надалі асаблівую ўвагу адрозненням беларускай мовы ад рускай у афармленні асобных граматычных катэгорый (несупадзенні ў родзе і ліку назоўнікаў, адметнасці формаў ступеней параўнання прыметнікаў, асаблівасці ўжывання дзеепрыметнікаў і г. д.).

Асноўныя тэарэтычныя палажэнні прыводзяцца ў табліцах і суправаджаюцца значнай колькасцю прыкладаў.

Асэнсавана засвоіць правілы і выпрацаваць навыкі іх практычнага прымянення дапамогуць заданні, прапанаваныя да кожных заняткаў. Абавязковым элементам кожнай практычнай часткі з'яўляецца тэкст з наўмысна зробленымі памылкамі, пры выпраўленні якіх навучэнцы развіваюць арфаграфічную пільнасць. Праверыць правільнасць выканання практыкаванняў і тэставых заданняў можна па адказах і падказках, змешчаных у канцы дапаможніка.

Пры наяўнасці варыянтных фармулёвак некаторых правіл у розных крыніцах (напрыклад, правапіс канчаткаў назоўнікаў мужчынскага роду другога склянення ў форме меснага склону адзіночнага ліку; ужыванне зборных лічэбнікаў) аўтары, выкладаючы тэарэтычныя звесткі, падбіраючы практычныя заданні і даючы адказы да іх, арыентаваліся на такія аўтарытэтныя акадэмічныя выданні, як «Беларуская граматыка : у 2 ч. Ч. І. Фаналогія. Арфаэпія. Марфалогія. Словаўтварэнне. Націск» / Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа АН БССР (Мінск, 1985) і «Слоўнік беларускай мовы : Арфаграфія. Арфаэпія. Акцэнтуацыя. Словазмяненне» / Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа АН БССР (Мінск, 1987).

Аўтары спадзяюцца, што дапаможнік паспрыяе грунтоўнай падрыхтоўцы да экзамену і тэсціравання, і жадаюць навучэнцам поспеху.

ЗМЕСТ

АД АЎТАРАЎ ... 3

МАРФАЛОГІЯ ... 4

I. НАЗОЎНІК ... 7

Заняткі 1. Лексіка-граматычныя разрады назоўнікаў ... 7
- Агульныя і ўласныя назоўнікі ... 8
- Канкрэтныя і абстрактныя назоўнікі ... 8
- Адушаўлёныя і неадушаўлёныя назоўнікі ... 9
- Асабовыя і неасабовыя назоўнікі ... 9
- Зборныя назоўнікі ... 9
- Рэчыўныя назоўнікі ... 10
- *Замацаванне* ... 10

Заняткі 2. Род назоўнікаў ... 12
- *Замацаванне* ... 15

Заняткі 3. Лік назоўнікаў ... 19
- *Замацаванне* ... 22

Заняткі 4. Скланенне назоўнікаў. Змяненне назоўнікаў першага скланення ... 24
- *Замацаванне* ... 27

Заняткі 5. Змяненне назоўнікаў другога скланення ... 29
- Канчаткі роднага склону ... 30
- Канчаткі меснага склону ... 33
- *Замацаванне* ... 35

Заняткі 6. Змяненне назоўнікаў трэцяга скланення ... 38
- *Замацаванне* ... 39

Заняткі 7. Скланенне назоўнікаў у множным ліку ... 40
- *Замацаванне* ... 43

Заняткі 8. Рознаскланяльныя назоўнікі ... 46
- *Замацаванне* ... 49

Заняткі 9. Правапіс складаных назоўнікаў ... 51
- *Замацаванне* ... 53

Заняткі 10. Скланенне некаторых уласных назоўнікаў ... 56
- *Замацаванне* ... 59

II. ПРЫМЕТНІК ... 62

Заняткі 11. Разрады прыметнікаў паводле значэння ... 63
- *Замацаванне* ... 66

Заняткі 12. Утварэнне і ўжыванне ступеней параўнання якасных прыметнікаў ... 70
- Утварэнне ступеней параўнання прыметнікаў ... 71
- Ужыванне ступеней параўнання прыметнікаў ... 72
- *Замацаванне* ... 73

Заняткі 13. Скланенне прыметнікаў ... 74
- *Замацаванне* ... 77

Заняткі 14. Правапіс складаных прыметнікаў ... 79
- *Замацаванне* ... 81

Заняткі 15. Правапіс прыметнікаў, утвораных суфіксальным спосабам ... 82
- *Замацаванне* ... 84

III. ЛІЧЭБНІК ... 86

Заняткі 16. Разрады лічэбнікаў ... 86
- *Замацаванне* ... 87

Заняткі 17. Скланенне лічэбнікаў ... 88
- Скланенне колькасных лічэбнікаў ... 88
- Скланенне парадкавых і зборных лічэбнікаў ... 90
- *Замацаванне* ... 91

Заняткі 18. Ужыванне лічэбнікаў ... 92
- *Замацаванне* ... 95

IV. ЗАЙМЕННІК ... 99

Заняткі 19. Займеннік як часціна мовы ... 99
- Разрады займеннікаў ... 100
- *Замацаванне* ... 101

Заняткі 20. Скланенне займеннікаў ... 103
- *Замацаванне* ... 107

Заняткі 21. Правапіс і ўжыванне займеннікаў ... 109
- *Замацаванне* ... 109

V. ДЗЕЯСЛОЎ ... 113

Заняткі 22. Трыванне дзеясловаў ... 113
- *Замацаванне* ... 114

Заняткі 23. Пераходнасць — непераходнасць, зваротнасць — незваротнасць, стан дзеясловаў ... 116
- *Замацаванне* ... 117

Заняткі 24. Лады дзеясловаў ... 118
- *Замацаванне* ... 121

Заняткі 25. Спражэнне дзеясловаў ... 124
- *Замацаванне* ... 126

Заняткі 26. Ужыванне суфіксаў дзеясловаў ... 128
- *Замацаванне* ... 131

Заняткі 27. Дзеепрыметнік. Утварэнне і ўжыванне дзеепрыметнікаў ... 132
- *Замацаванне* ... 135

Заняткі 28. Дзеепрыслоўе. Утварэнне і ўжыванне дзеепрыслоўяў ... 136
- *Замацаванне* ... 138

VI. ПРЫСЛОЎЕ 141
Заняткі 29. Ступені параўнання прыслоўяў 141
Замацаванне 142
Заняткі 30. Правапіс прыслоўяў 145
Замацаванне 146

VII. СЛУЖБОВЫЯ ЧАСЦІНЫ МОВЫ. ВЫКЛІЧНІК 149
Заняткі 31. Разрады, ужыванне і правапіс прыназоўнікаў 149
Замацаванне 150
Заняткі 32. Разрады, ужыванне і правапіс злучнікаў 152
Замацаванне 153
Заняткі 33. Часціцы. Ужыванне часціц *не* і *ні* 154
Ужыванне часціц ***не*** і ***ні*** 154
Замацаванне 155
Заняткі 34. Правапіс часціц 158
Правапіс часціц ***не*** і ***ні*** 159
Замацаванне 162

ПАДКАЗКІ 167

АДКАЗЫ 169